

Voorzitter Wim Aalders, secretaris Jan Keijzer, Virulyaan 10A 2267BR Leidschendam
keijzerjan1@gmail.com Telefoon: 06 41 19 32 68,
Penningmeester: Paul Beeres, Bank: NL 19 INGB 0102 4045 18 t.n.v. Club van Past Rotarians Vlietstreek
Erelid: André Sjoerdsma

Over helen en halfjes

Morricone en Toets Thielemans

DICK BOEKEE:

De mondharmonica en de cultuur erachter

Het woord is aan Dick Boekee die ons meeneemt naar de muzikale wereld van de mondharmonica. De power point presentatie valt onverwacht uit. Nu uit het hoofd. Over Morricone en Toets Thielemans, over de helen en de halfjes. Een blaas- en een inhaleer instrument.

Mondharmonica's zijn inhaleer apparaten waar je ook op blaast.

Mensen met longklachten werd aangeraden het instrument te gaan bespelen. Een leuke, maar vooral goede training voor de longen.

Bij alleen blazen op een instrument houdt de toon op, je moet ademhalen tijdens een korte pauze.

In Oost Europa bestaat een oude manieren van ademhalen: het circulair ademen. Blazen door de mond en inhaleren door

de neus. Als je er in slaagt uit te blazen en adem weer terug te krijgen ontstaat een perpetuum mobile. Een moeilijke techniek. Komt voor bij Georgische zangers, die hebben een zeer lange adem, het gaat maar door. De Nederlandse trompettist Eric Vloeimans beheerst die techniek, en kan 5 minuten achter elkaar trompet spelen. Zonder ademtekort. Dat kan ook met de mondharmonica. Dus blazen en ademen via de neus tegelijk. Niet simpel.

Een oud systeem, de katholieke **Père Amiot** ontdekte in Azië twee instrumenten: de Chinese (sheng) en de Japanse Sho. Dit waren mondorgels

die metalen, in plaats van houten rieten gebruiken. Hij liet deze in 1777 in Parijs horen. Die muziek sloeg in als een bom.

Wij in het westen kennen een toonladder die uit 7 noten bestaat, We kennen de toonladders met octaven, met majeur en mineur versies. De diatonische toonladder.

In China is de pentatonische toonladder gebruikelijk. Een vijftonige. Klinkt voor ons vreemd. Zingt enkele voorbeelden.

Trillende metalen stripjes

In het begin van de 19e eeuw verving een Duitser de rietjes door metalen stripjes. Het soort metaal en de trilling daarvan bepaalt de toonhoogte. De mondharmonica is in 1821 in Berlijn gepatenteerd door F.L. Buchmann. Het instrument was in zekere zin een variant op de trekharmonica en het harmonium.

Gemeenschappelijk was het idee om middels lucht een dun metalen plaatje in trilling te brengen. Je kunt blazen en inhaleren.

De doorbraak kwam toen in 1857 in Duitsland Hohner zijn Marine Band model van een mondharmonica introduceerde passend bij onze toonladder. Deze was diatonisch en kende slechts een beperkt aantal hele en halve tonen, namelijk 7.

In 1925 werd de chromatische mondharmonica geïntroduceerd, die ook de andere halve tonen kende en daardoor een universeel bruikbaar instrument werd.

Twee delen, onderling een halve toon verschil. Wiselen met behulp van een schuif. Hiermee zijn alle tonen te spelen ook de halven. Eén harmonica volstaat. Drie octaven is standaard. Op verschillende manier dezelfde toon maken (doubletten). Geschikt voor alle muziekstijlen.

De diatonische mondharmonica werd gebruikt door Duitse emigranten die in de 2e helft van de 19e eeuw in grote getale naar in Amerika gingen.

Voordeel was dat het instrument klein en goedkoop was en dat het tegen een stootje kon. Zeer bereikbaar voor een ieder, makkelijk in de broekzak mee te nemen. Bovendien had het verrassend veel muzikale mogelijkheden.

10 gaatjes

De enige toonladder die je ermee kon spelen was majeur. Waarom dan 10 gaatjes? Dat legt Dick uit. Bestaande uit 10 posities, drie delen: drie drieklanken, dan een octaaf, dan een beknopt octaaf. Extra halve noten soms haalbaar

door inhaleren of blazen met speciale mond (slurp-)stand (verbuigen). Er omheen spelen als de halve noot ontbreekt (hoor: blanke top der duinen) Vibrato is mogelijk, (in)halen is meer levendig dan blazen.

Niet in mineur

In mineur spelen kan niet, het zit er niet in. Dick speelt op 5 hele en twee halve noten 'Hey Jude' van Lennon-McCartney.

Dick noemt verschillende toonladders, het spelen op 1 octaaf en de versieringen die de speler kan aanbrengen en krijgt de aanwezigen aan het zingen: Op de grote stille heide. (*Wij zullen helaas tijdens het jaarlijkse internationale mannenkoor festival van Stap-horst de voorronde niet halen*).

De prairie in muziek

Het blijkt dat de speler de techniek beheerst om om de ontbrekende tonen heen te spelen waardoor muziek 'compleet' klinkt. De techniek van het 'er omheen spelen' bestaat ook uit het toepassen van het eerder genoemde 'slurpen', waardoor het typische blues geluid ontstaat. Voorbeeld: de Spaghetti Western muziek van **Ennio Morricone**. De emotie van de eindeloze vlakten en prairies uitgebeeld in de muziek. Maar dat vereist veel technische beheersing en kennis van de mogelijkheden van het instrument door de speler.

Voor de verschillende toonladders zijn verschillende instrumenten nodig. Daarom dragen mondharmoni-

nica spelers soms een band met meerdere instrumenten.

Dick speelt soms als hij in een file staat, een enkele keer gevolgd door spontaan applaus van de file deelnemers.

Ontwikkeling Jazz

Het instrument was ook bereikbaar voor de Afrikanen die op plantages werkten. Zang en gitaar te zamen met deze mondharmonica vormden een goede muzikale eenheid, die als blues werd aangeduid. Het werd de kenmerkende muziek van het Amerikaanse Westen (Country music), die nog altijd veel wordt gebruikt. Als vervolg op de blues ontwikkeling ontstond een nieuwe muziekvorm, namelijk de jazz. Deze maakt gebruik van specifieke jazz toonladders op basis van de pentatonische toonladder. En het toevoegen van een of meer halve noten door het gebruik van de tong. Daarnaast kent men akkoorden. De meest eenvoudige zijn drieklanken die een harmonisch klinkend geheel vormen. Een gitaar kent bijvoorbeeld deze notatie. Mooi geheel, de mondharmonica in combinatie met zang en gitaar. Gebruik in hedendaagse popmuziek als “antwoord”.

Het is de verdienste van **Toets Thielemans** dat ook de mondharmonica een onderdeel van de jazz is geworden.

Dick sluit zijn boeiende betoog over zo'n klein instrument af met het laten horen van een variatie van muziekkuitvoeringen met het instrument, waarna een welgemeend applaus volgt.

Te beluisteren:

Klassieke Blues, John Davenport en Beale Street Jug Band;

Harmonica trio's, Trio Raisner;

Toets Thielemans, Baantjer, Turks Fruit, Blue-
sette;

Hermine Deurloo, Favela (Braziliaans).

Verslag huishoudelijk met dank aan Ed Lamme, de overige inhoud en de mise en page, Jos Tigges (op basis van de presentatie van Dick Boekee).

Foto Dick Boekee van Ed Lamme, de afbeelding van de mondharmonica is van de fabrikant.

Bijeenkomsten op de 2e en 4e dinsdag van de maand van 12 - 14.00 uur in Proeflokaal Bregje,
Neherpark 5, 2264 ZD Leidschendam, tel. 070 2057818